

Edyta ŻYREK-HORODYSKA

Uniwersytet Jagielloński

edytazyrek@wp.pl

REPORTAŻE *STRONA ŚWIATA* I *DRUGA STRONA ŚWIATA* WOJCIECHA JAGIELSKIEGO JAKO PRZYSZYNEK DO ROZWAŻAŃ NAD PROBLEMATYKĄ DZIENNIKARSTWA WYJAŚNIAJĄCEGO

ABSTRACT

The Reportages *The Side of the World* and *The Other Side of the World* by Wojciech Jagielski as a Contribution to Considerations on the Idea of Explanatory Journalism

The aim of this article is to present the main assumptions of explanatory journalism. This paradigm, which has been gaining popularity recently, allows to present complex problems in an in-depth, contextual and understandable manner. The analyses of two reportages by Wojciech Jagielski: *The Side of the World* and *The Other Side of the World* were carried out using the close reading method. The research revealed which elements, that are typical for this model, could be found in these books. The study aimed to reconstruct the genealogical features of both books, the poetics of reportage and the method of selecting topics used by the reporter.

Keywords: Wojciech Jagielski, reportage, explanatory journalism, media, press

Słowa kluczowe: Wojciech Jagielski, reportaż, dziennikarstwo wyjaśniające, media, prasa

*Piszący o współczesności ma [...] do czynienia z domem wariatów, w którym rozpoczął się bunt pacjentów, wybuchł pożar, zalało piwnicę, a sytuacja zmienia się co pięć minut*¹ – twierdził Ryszard Kapuściński, diagnozując w ten sposób gwałtowny charakter przemian ponowoczesnego świata. Niespotykane wcześniej przyspieszenie tempa życia przyczyniło się do wygenerowania towarzyszącego człowiekowi poczucia lęku, zagubienia, niepewności i ryzyka. Zygmunt Bauman, próbując uchwycić ową kondycję człowieka postmodernistycznego, pisał: *Dzień w dzień dowiadujemy się, że spis zagrożeń nie jest bynajmniej kompletny: prawie codziennie odkrywa się i ogłasza nowe, i nie wiadomo, ile z nich i jakie ich rodzaje umknęły naszej (i specjalistów!) uwadze*². Winą za ten stan obarczane są między innymi media masowe, pod adresem których kierowane są oskarżenia o reprodukowanie kultury strachu³, „kult prędkości” czy zastępowanie – w imię realizowania partykularnych ekonomicznych interesów – profesjonalnych dziennikarzy grupą tzw. *media workers*⁴.

Próbą sprzeciwienia się tym niepokojącym tendencjom staje się zyskujące obecnie na popularności tzw. dziennikarstwo wyjaśniające (*explanatory journalism*), w wymiarze etyczno-merytorycznym wyrastające z pragnienia powrotu do żurnalistyki jakościowej, afirmujące postawę odpowiedzialności za słowo i dążące do poszerzenia wiedzy odbiorców. Celem niniejszego artykułu jest omówienie głównych założeń tego paradygmatu, które – jak wstępnie zakładałam – mają swoje wyraźne odzwierciedlenie w dwóch książkach reportażowych Wojciecha Jagielskiego: *Strona świata*⁵ oraz *Druga strona świata*⁶. Analiza tych tomów, odczytanych przy pomocy metody *close reading*, ma na celu ukazanie technik i narzędzi umożliwiających reporterowi przybliżenie czytelnikowi zawitych problemów współczesnego świata, a jednocześnie wydobycie z nich znaczeń uniwersalnych. Kluczową kwestią wydaje się zrekonstruowanie wyróżników genologicznych wskazanych tu prac, przyjętego przez autora klucza doboru tematów, jak również zastosowanych strategii retorycznych, decydujących o możliwości wpisania wspomnianych książek w ramy dziennikarstwa wyjaśniającego.

Iwona Bogucka fakt wyjaśniania konceptualizuje w dwojaki sposób. W procesie tym chodzi bowiem o *wyjaśnienie tego, co nieznane, przez to, co znane naocznie – jak to postulował np. Arystoteles*, ale również o *wyjaśnienie tego, co naocznie znane, przez to, co ukryte, nieznane, czyli o pogłębienie naszej wiedzy o świecie – jak to postulował K. Popper*⁷. Zakładałam, iż w przypadku analizowanych tu prac Jagielskiego dochodzi do krzyżowego aktualizowania obu tych modeli. Z jednej strony dziennikarz dąży bowiem do

¹ R. Kapuściński, *Autoportret reportera*, Kraków 2003, s. 10.

² Z. Bauman, *Płynny lęk*, przeł. J. Margański, Kraków 2008, s. 12.

³ Por. K. Sobczak, *Kultura strachu. Dyskurs i retoryka strachu w mediach*, „Tekst i Dyskurs” 2013, nr 6, s. 263-278.

⁴ Por. B. Nierenberg, *Dziennikarstwo w XXI wieku – między potrzebami społecznymi a wymogami rynku*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2014, nr 3, s. 33-36.

⁵ Por. W. Jagielski, *Strona świata*, Kraków 2020.

⁶ Por. tenże, *Druga strona świata*, Kraków 2022.

⁷ I. Bogucka, *Wyjaśnianie a wyjaśnianie funkcjonalne*, „Folia Philosophica” 1991, nr 3, s. 96.

przybliżenia czytelnikom tego, co odległe i obce przy pomocy znanych im kontekstów i odniesień, z drugiej zaś tłumaczy, jak rozumieć, interpretować i deszyfrować pewne – nierzadko mediatyzowane w sposób nazbyt uproszczony i schematyczny – zdarzenia i sytuacje, mające miejsce we współczesnym świecie.

W wymiarze ogólnym owo tłumaczenie świata jest zatem – jak się zdaje – rozmaicie problematyzowaną, a zarazem jedną z kluczowych powinności reportera, będącego instancją pośredniczącą między wydarzeniem a jego odbiorcami. Jak wskazuje *Słownik języka polskiego*, leksem „wyjaśnić” rozumieć można w dwojaki sposób: jako *uczynić coś zrozumiałym* lub *podać powody, motywy*⁸. Opatrzanie dziennikarstwa etykietą „wyjaśniające” wiąże się z jego intencją dydaktyczną i sprowadza *de facto* do możliwie klarownego przybliżenia odbiorcy aktualnych problemów współczesności. Realizowanie wzmiankowanego celu – jak zauważa Peter Parisi – przez długi czas postrzegano jako powinność przede wszystkim mediów drukowanych, dysponujących niezbędną przestrzenią dla uzupełnienia dziennikarskiego *news*a o istotne społeczne, historyczne czy kulturowe konteksty⁹. Obecnie polem dla dogłębnego przeanalizowania określonych zagadnień staje się przede wszystkim reportaż książkowy, który – jako część infrastruktury społeczeństwa informacyjnego – coraz częściej skorelowany zostaje z mediami cyfrowymi, szeroko otwierającymi się na obszerne, multi- oraz intermedialne przekazy tworzone w duchu dziennikarstwa rozwiązań (*solution journalism*¹⁰), wolnego dziennikarstwa (*slow journalism*¹¹) czy omawianego w niniejszym szkicu paradygmatu dziennikarstwa wyjaśniającego.

GLÓWNE ZAŁOŻENIA PARADYGMATU

Dziennikarstwo wyjaśniające jawi się jako próba przezwyciężenia najbardziej palących problemów współczesnej żurnalistyki, tj. infotainmentyzowania przekazów, braku kontekstowego ukazania zjawisk czy *fake news*ów. W miejsce uproszczonych i nierzetelnych komunikatów proponuje taki model przekazywania informacji, który z jednej strony pozwoliłby przedstawić wybrany problem w sposób kompleksowy i wyczerpujący, z drugiej – opowiedzieć o nim możliwie prostym i przystępnym językiem, dostosowanym do horyzontu czytelniczych oczekiwań. Jak wskazują Pavel Bielik i Ján Višňovský, w obliczu istotnych kryzysów, z jakimi mierzy się obecnie branża medialna, dziennikarze winni rozważyć skierowanie swojej uwagi w stronę dziennikarstwa

⁸ *Słownik języka polskiego*, [online] <https://sjp.pwn.pl/slowniki/wyja%C5%9Bnia%C4%87.html>, 12 XII 2023.

⁹ Por. P. Parisi, *Astonishment and Understanding: On the Problem of Explanation in Journalism*, „The New Jersey Journal of Communication” 1997, vol. 7, s. 44-64.

¹⁰ Por. E. Żyrek-Horodyska, *Funkcjonowanie dziennikarstwa rozwiązań w środowisku cyfrowym*. Casus grupy *Outriders*, „Kultura i Społeczeństwo” 2021, nr 4, s. 53-71.

¹¹ E. Żyrek-Horodyska, *Slow journalism, czyli reporterska szkoła uważności*, „Społeczeństwo i Polityka” 2019, nr 4, s. 25-41.

wyjaśniającego, które [...] *deals in depth with political issues, trials, institutions in a democratic society and, through thorough explanation, also questions myths and concerns about surrounding issues such as immigration, terrorism and other issues that perpetuate the audience's attention*¹².

Potrzeba zainicjowania daleko idących zmian w mediasferze wydaje się tym bardziej pilna, im bardziej realna staje się wizja włączenia do redakcyjnej praktyki narzędzi opartych na sztucznej inteligencji, które pozwalają przygotować – właściwie bez większego udziału dziennikarza – proste, schematyczne i oparte na dostępnych już źródłach materiały prasowe. John P. Wihbey to właśnie w paradygmacie dziennikarstwa wyjaśniającego – stanowiącego realną alternatywę dla postępującej ekspansji kultury *fast newsów* – upatruje szansę na dalszy rozwój żurnalistyki, realizującej społeczną potrzebę informowania i edukowania społeczeństwa¹³.

Omawiany tu eksplanacyjny wzorzec przekazywania dziennikarskich treści postrzegany jest jako szansa na zwiększenie zaufania do mediów cyfrowych, krytykowanych za lakoniczność i efemeryczność przekazów. Porównując dziennikarstwo wyjaśniające do tradycyjnego, Viorela Dan i Doreen Rauter wskazują na kilka zasadniczych różnic pomiędzy tymi modelami. Klasyczne dziennikarstwo dąży przede wszystkim do znalezienia odpowiedzi na pytania: „kto?”, „co?”, „gdzie?” i „kiedy?”. Koncentruje się na wydarzeniach prezentowanych w wąskim wycinku czasowym (*hic et nunc*) i uprzywilejowuje raczej krótsze formy dziennikarskie. Z kolei model wyjaśniający za kluczowe uznaje znalezienie odpowiedzi na pytania: „jak?” i „dlaczego?”. Prócz faktów oferuje odbiorcy także informacje kontekstowe, prezentowane w szerszej perspektywie czasowej (ważne jest to, co doprowadziło do zdarzenia, ale też to, jakie może ono rodzić konsekwencje) przy wykorzystaniu obszernych, często multi-, trans- oraz intermedialnych form dziennikarskich¹⁴. Dziennikarstwo wyjaśniające każe zakładać, iż odbiorca nie posiada szerszej wiedzy na temat danego problemu, z kolei dążące do skrótowności dziennikarstwo tradycyjne bazuje na presupozycji, iż widz, czytelnik czy słuchacz jest już w jakimś stopniu zaznajomiony z prezentowanym zagadnieniem¹⁵.

Kazimierz Bartoszyński zaznacza, że *pojęcie wyjaśniania, związane z tradycją pozytywistyczną i strukturalistyczną, mieści się w obrębie zjawisk osławiania, odzierania z tajemnicy i osłabiania interpretowanych przedmiotów*¹⁶. Grażyna Woroniecka – odwołując się do tradycji hermeneutycznej – pisze z kolei, że wyjaśniać to [...] *przy pomocy interpretacji czynić zrozumiałym to, co problematyczne, czyli: odtwarzać „zrozumiałość*

¹² P. Bielik, J. Višňovský, *Explanatory Journalism. A New Way how to Communicate in Digital Era*, „Media Literacy and Academic Research” 2021, no. 4, s. 30.

¹³ Por. J.P. Wihbey, *Explanatory Journalism: Bringing Greater Interpretation and Depth to Complex Issues*, [w:] *Reporting Beyond the Problem. From Civic Journalism to Solutions Journalism*, red. K. McIntyre Hopkinson, N. Smith Dahmen, New York–Bern–Berlin 2021, s. 14.

¹⁴ Por. V. Dan, D. Rauter, *Explanatory Reporting in Video Format: Contrasting Perceptions to Those of Conventional News*, „Journalism Practice” 2023, no. 5, s. 1046-1067.

¹⁵ Por. *Tamże*.

¹⁶ K. Bartoszyński, „Klasycyzm” i „nieklasycyzm” interpretacji, „Teksty Drugie” 1998, nr 4, s. 42.

samą przez się¹⁷. Pojęcie „wyjaśnianie” stanowiło kluczową kategorię w refleksji hermeneutycznej. Paul Ricoeur zestawiał je z leksemem „rozumienie”, odwołując się przy tym do Diltheyowskiej opozycji pomiędzy tymi terminami. W ujęciu Diltheya wyjaśnianie – jako czynność poznawcza bazująca na mechanizmach przyczynowości i skutkowości – traktowane było jako właściwe naukom przyrodniczym; z kolei rozumienie – humanistyczne¹⁸. Ricoeur zdawał się z kolei odrzucać tak wyrażenie nakreśloną dychotomię: *zamiast podporządkowywać interpretację rozumieniu i przeciwstawiać rozumienie wyjaśnianiu, należy rozumienie oraz wyjaśnianie włączyć do interpretowania jako dwie powiązane fazy, dwa kolejne procesy*¹⁹. Myśliciel doszedł finalnie do wniosku, iż *nie ma wyjaśniania, które nie byłoby rozumieniem*²⁰. Tak postrzegane wyjaśnianie, uwzględniające opis oraz analizę faktów, pozwalające dodatkowo na dostrzeżenie rządzących nimi rozmaitych prawidłowości, jawi się jako niezwykle istotne z punktu widzenia warsztatu reportera. Pozwala bowiem wykroczyć poza sferę przesądów, domysłów i w sposób powierzchowny prezentowanych faktów, by – na ile to możliwe – restytuować myślenie o edukacyjnej funkcji mediów.

Dziennikarstwo wyjaśniające, coraz wyraźniej zaznaczające swą obecność na współczesnej scenie komunikacyjnej, nie jest wcale zjawiskiem nowym. Kluczowym momentem w rozwoju tego paradygmatu był rok 1985, gdy po raz pierwszy przyznano Nagrodę Pulitzera w kategorii „Explanatory Journalism”²¹ (w 1998 roku nazwę zmieniono na „Explanatory Reporting”). Honorowani są nią dziennikarze *for a distinguished example of explanatory reporting that illuminates a significant and complex subject, demonstrating mastery of the subject, lucid writing and clear presentation, using any available journalistic tool*²². Nagroda ta, której pierwszym laureatem został Jon Franklin za cykl opublikowanych na łamach „The Baltimore Evening Sun” materiałów pt. *The Mind Fixers*, niewątpliwie ukonstytuowała pozycję eksplanacyjnego modelu żurnalistyki w uniwersum mediasfery, a jednocześnie zasygnalizowała rynkową potrzebę tworzenia pogłębianych i wzbudzających zaufanie odbiorców materiałów prasowych.

Analizy przeprowadzone przez Johna P. Wihbeya dowodzą, że w okresie 1985-2018 Nagrodą Pulitzera w przywołanych wyżej kategoriach wyróżniani byli dziennikarze różnorodnych specjalności. Wśród najczęściej nagradzanych tematów znalazły się materiały z zakresu medycyny, ochrony zdrowia, środowiska, spraw międzynarodowych i biznesu²³. Warto dodać, że autorami publikacji utrzymanych w duchu dziennikarstwa

¹⁷ G. Woroniecka, *Pomiędzy rozumieniem a wyjaśnieniem (hermeneutyczna kategoria przedrozumienia w socjologii interpretatywnej)*, „Studia Socjologiczne” 1996, nr 4, s. 10.

¹⁸ Por. K. Kupiński, *Paula Ricoeura metoda interpretacji*, „Edukacja Humanistyczna” 2017, nr 2, s. 76.

¹⁹ P. Ricoeur, *Zdarzenie i sens w wypowiedzi*, przeł. E. Bieńkowska, [w:] tegoż, *Egzystencja i hermeneutyka*, Warszawa 2003, s. 346.

²⁰ P. Ricoeur, *Filozofia osoby*, przeł. M. Frankiewicz, Kraków 1992, s. 19.

²¹ Por. K. Roberts Forde, *Discovering the Explanatory Report in American Newspapers*, „Journalism Practice” 2007, no. 2, s. 227-230.

²² *Explanatory reporting*, [online] <https://www.pulitzer.org/prize-winners-by-category/207>, 14 XII 2023.

²³ Por. J.P. Wihbey, *Explanatory Journalism...*

wyjaśniającego bywają zarówno dziennikarze, jak i eksperci²⁴. Interesującym przykładem połączenia akademickiej wiedzy z reporterskim warsztatem jest chociażby tekst historyczki sztuki Sally Hickson²⁵ – autorki szkicu *Mike Pence's Fly: From Renaissance Portraits to Salvador Dalí, Artists Used Flies to Make a Point about Appearance*. Jego powstanie zainspirowane było wydarzeniami z października 2020 roku, gdy w trakcie telewizyjnej debaty na głowie wiceprezydenta USA Mike'a Pence'a usiadła mucha. Ten pozornie nieistotny fakt stał się inspiracją dla powstania niezwykle popularnego artykułu przeglądowego (do 2021 roku tekst ten przeczytano ponad milion razy²⁶), ukazującego analogiczną scenę w perspektywie historycznej, uwzględniającej kontekst licznych dzieł sztuki.

W erze ponowoczesnej dziennikarstwo wyjaśniające swobodnie czerpie z potencjału mediów cyfrowych, pokazując tym samym, że – właściwie wykorzystane – mogą one stać się platformą dla dystrybuowania jakościowych treści. Modelowo w założenia omawianego tu paradygmatu wpisuje się portal Syria Deeply, uruchomiony w 2012 roku w celu dogłębnego przedstawienia kontekstu jednego tylko problemu: wojny w Syrii²⁷. Swą misję jego twórcy zdefiniowali w następujący sposób: *Syria Deeply is an independent digital media project led by journalists and technologists that explores a new model of storytelling around a global crisis. Our goal is to build a better user experience of the story by adding context to content, using the latest digital tools of the day*²⁸. Kolejnym przykładem jest portal „The Upshot”, stworzony przez redakcję „New York Times”, ukierunkowany na wyjaśnienie aktualnych problemów przy wykorzystaniu szerokiego spektrum form dziennikarskich: grafik, danych, filmów i obrazów²⁹. Koncepcję dziennikarstwa wyjaśniającego realizuje również działający od 2014 roku amerykański portal Vox.com³⁰, zadaniem którego jest [...] *to help everyone understand our complicated world, so that we can all help shape it. [...] Vox's staff of over 100 journalists and subject-matter experts research, report and produce articles, videos, and podcasts that make complex ideas accessible. Whether it's policy, culture, the Supreme Court, meatless meat, political extremism, biodiversity, artificial intelligence, the climate crisis, or something else, we give context to what's happening today*³¹.

Portal – deklarując swe przywiązanie do modelu dziennikarstwa wyjaśniającego (na stronie internetowej fakt ten redakcja wyraziła *expressis verbis*: *explanatory journalism is*

²⁴ Por. H. Tworek, S. Wilkinson, E. Dubois, E. Ren, L. Lee, *Flies to File Storage: Policy Issues in the Life-Cycle of Explanatory Journalism*, [online] https://www.polcommtech.com/_files/ugd/eeebb0_3e17e6da017d4a3fa8136a0ae4628c1f.pdf?index=true, 16 XII 2023.

²⁵ Por. *Tamże*, s. 5.

²⁶ Por. *Tamże*.

²⁷ Por. *Syria Deeply*, [online] <https://deeply.thenewhumanitarian.org/syria>, 18 XII 2023.

²⁸ *About Syria Deeply*, [online] <https://deeply.thenewhumanitarian.org/syria/about>, 18 XII 2023.

²⁹ Por. *The Upshot*, [online] <https://www.nytimes.com/section/upshot>, 18 XII 2023.

³⁰ Por. T. Deptuła, *Instrukcja obsługi newsa*, [online] <https://www.press.pl/magazyn-press/artukul/36743,instrukcja-obslugi-newsa>, 18 XII 2023.

³¹ Vox.com, [online] <https://www.vox.com/pages/about-us>, 18 XII 2023.

a *public good*³²) – oferuje rozmaite formy dziennikarskie, od dłuższych kontekstowych artykułów po krótkie materiały wideo, cyklicznie publikowane podcasty czy obrazowe infografiki. Gatunkowa różnorodność i szerokie wykorzystanie potencjału nowych mediów sprawia, iż tak skonstruowany przekaz poszerza swoje pole oddziaływania i ma szansę trafić także do młodszych odbiorców. Na stronie internetowej Vox.com materiały pogrupowane zostały w tematyczne cykle (np. ochrona klimatu, konflikt Hamasu z Izraelem), co pozwala użytkownikowi możliwie swobodnie nawigować po prezentowanych treściach, połączonych ze sobą wspólną osią tematyczną. Istotny jest także walor aktualnościowy przekazów. Gwarantuje go codzienny podcast *Today, Explained*, w którym reporterzy tłumaczą odbiorcom najważniejsze problemy danego dnia³³. Warto również dodać, że w 2018 roku Vox rozszerzył obszar swej medialnej działalności, tworząc dla platformy Netflix serię kilkunastominutowych dokumentów pod nazwą *Explained*, nawiązujących tematycznie do filmików zamieszczanych wcześniej na portalu YouTube³⁴.

W ostatnich latach model dziennikarstwa wyjaśniającego adaptowany był m.in. do tworzenia medialnych przekazów na temat pandemii COVID-19. Jako że szum informacyjny generowany w sytuacji zagrożenia sprzyja reprodukowaniu wysoce uproszczonych obrazów rzeczywistości, przyczyniających się w prostej linii do pogłębienia stanu infodemii, wiele redakcji postawiło sobie za cel wypracowanie takich strategii komunikacyjnych, które skutecznie przeciwstawiłyby się temu zjawisku. Jak tłumaczy Anna Zimny-Zajac, redaktor naczelna Medonet, *narzędzia dziennikarstwa wyjaśniającego doskonale sprawdzają się w przypadku serwisów medycznych. Pandemia koronawirusa pokazała otwartość użytkowników na infografiki, materiały wideo czy dokładnie objaśnione wykresy. Jednak dotyczy to nie tylko materiałów związanych z COVID-19, bowiem w przypadku serwisów medycznych jest szczególnie istotne, by użytkownik otrzymał pełną wiedzę na temat danej choroby, badania, objawu czy leczenia. [...] Materiały naukowe poświęcone specjalistycznej wiedzy medycznej dla wielu internautów mogą być trudne do zrozumienia. Tutaj również istotna jest rola dziennikarzy i redaktorów, którzy przy pomocy explanatory journalismu powinni tego typu tematy wyjaśniać w zrozumiałej dla użytkownika sposób*³⁵.

Okres pandemii, gdy dziennikarze i ich odbiorcy borykali się z szerzoną dezinformacją, *fake newsami* i *deep fake'ami*, stworzył zapotrzebowanie na rzetelny *fact checking*. Przykładem jego skutecznego skorelowania z paradygmatem dziennikarstwa wyjaśniającego jest działający od 2018 roku hiszpański portal Maldita.es³⁶, który w dziale

³² Tamże.

³³ Podcasts, [online] <https://www.vox.com/pages/podcasts>, 18 XII 2023.

³⁴ E. Klein, J. Posner, *Vox's Netflix Show „Explained,” Explained*, [online] <https://www.vox.com/2018/5/23/17378322/vox-netflix-show-explained>, 18 XII 2023.

³⁵ A. Zimny-Zajac, *Wyjaśnij mi to, jak przyjaciel w barze, czyli czym jest explanatory journalism*, [online] <https://www.reklama.medonet.pl/wyjasnij-mi-to-jak-przyjaciel-w-barze-czyli-czym-jest-explanatory-journalism>, 18 XII 2023.

³⁶ Por. V. Moreno-Gil, X. Ramon-Vegas, R. Rodríguez Martínez, M. Mauri-Ríos, *Explanatory Journalism within European Fact Checking Platforms: An Ally against Disinformation in the Post-COVID-19 Era*, „Societies” 2023, no. 13, s. 3.

Maldita te explica rozprawiał się z nieprawdziwymi informacjami, tłumacząc w przystępny i kontekstowy sposób m.in. zawilości związane ze zdrowiem publicznym³⁷.

Stojący w opozycji do paradygmatu *fast news* model dziennikarstwa wyjaśniającego ma również – co warto na koniec wyraźnie podkreślić – swoje słabe strony. Wynikają one z faktu, iż każde, z pozoru nawet najbardziej precyzyjne tłumaczenie określonych procesów jest *de facto* zbieżne z ich interpretacją. Choć ponowocześni myśliciele i medioznawcy już dawno wykazali brak prostej referencji między rzeczywistością a jej zmediatyzowanym obrazem, wydaje się, że dziennikarstwo wyjaśniające bardziej niż inne modele żurnalistyki podatne jest na wykroczenie poza dziennikarski postulat dążenia do obiektywizmu. Dziennikarz zawsze zwraca się bowiem – by posłużyć się określeniem Stanleya Fisha – do określonej „wspólnoty interpretacyjnej”³⁸. Stąd wybrana przez niego forma komunikowania – jako czasochłonna i wymagająca szczególnego zaangażowania – nie może być traktowana jako prosta alternatywa dla dziennikarstwa newsowego, lecz raczej jako jego wartościowe uzupełnienie.

WOJCIECH JAGIELSKI – EWOLUCJA WARSZTATU REPORTERA

Urodzony w 1960 roku Wojciech Jagielski swą karierę zawodową związaną ze słowem piisanym początkowo rozwijał jako dziennikarz Polskiej Agencji Prasowej (od 1986 roku). W latach 1991-2012 związany był z „Gazetą Wyborczą”, po odejściu z której wrócił do PAP, by od 2017 roku dołączyć do redakcji „Tygodnika Powszechnego”³⁹. W swych profesjonalnych wypowiedziach reporter wielokrotnie deklarował silne przywiązanie do jakościowego dziennikarstwa, nie tylko dokumentującego rzeczywistość, ale też ją tłumaczącego. W stosowanych przez Jagielskiego metodach pracy dostrzec można liczne inspiracje stworzoną przez Ryszarda Kapuścińskiego koncepcją dziennikarza jako „tłumacza kultur”⁴⁰, którego warsztat opiera się na rzetelnym przygotowaniu i poszanowaniu dla etyki zawodowej: *Nigdy nie wyjechałem nieprzygotowany. 90% mojej pracy to jest praca tu na miejscu – przygotowuję się, czytam. Nigdy nie jechałem w sytuację, o której nie miałem pojęcia. Zawsze wyjeżdżałem z jakimś bagażem wyobrażeń, informacji, wiedzy i planów, co chciałem zrobić*⁴¹. Reporter od lat przywiązany jest do modelu dziennikarstwa jakościowego i pogłębionego. Z faktem tym wiąże się zazwyczaj mozolna, długotrwała praca nad przygotowywaną publikacją. *Jak się decyduję na*

³⁷ Por. *Maldita te explica*, [online] <https://maldita.es/malditateexplica/>, 18 XII 2023.

³⁸ Por. S. Fish, *Interpretacja, retoryka, polityka*, przeł. K. Arbiszewski, Kraków 2002, s. 251.

³⁹ Por. M. Dudek, *Wojciech Jagielski – misja dziennikarstwa wojennego*, „Kultura – Media – Teologia” 2021, nr 48, s. 84.

⁴⁰ Por. M. Wiszniowska, *Wojciecha Jagielskiego reporterska opowieść o współczesnym świecie*, [w:] *Zobaczyć sens. Studia o malarstwie, literaturze i życiu*, red. M. Krakowiak, A. Dębska-Kossakowska, Katowice 2014, s. 127.

⁴¹ Z. Bednarek, *„Ważniejsze są dla mnie reportaże niż nawet najbardziej sensacyjne korespondencje depeszowe” – rozmowa z Wojciechem Jagielskim o jego reportażach wojennych*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” 2008, nr 11, s. 339.

książkę – powiada Jagielski, sygnalizując w ten sposób chęć wykroczenia poza dziennikarstwo *stricte* informacyjne – *to mam takie wewnętrzne poczucie, że coś chcę powiedzieć – coś więcej niż tylko opisanie zdarzenia* [podkr. moje]. *Wtedy muszę znaleźć ten najlepszy sposób*⁴².

W pracach Jagielskiego ów fakt poszukiwania najbardziej adekwatnych sposobów mediatyzowania rzeczywistości dostrzegalny jest zwłaszcza w przestrzeni języka. Dziennikarz w swych reportażach bazuje na postulatcie autentyzmu, a jednocześnie chętnie operuje analogią, metaforą czy porównaniem. To – z pozoru antynomiczne – bilansowanie dokumentarnych i artystycznych praktyk jest *de facto* próbą zajęcia stanowiska wobec realnego. Jak zauważa Katarzyna Sokołowska, twórczość Jagielskiego to ciągle eksplorowanie terytoriów paraliterackich⁴³, stąd określić ją można – przywołując kategorię Zbigniewa Bauera – mianem antymedialnej⁴⁴. „Antymedialnym” komponentem prac Jagielskiego jest, w opinii Moniki Wiszniowskiej, m.in. sytuowanie zdarzeń w niezwykle obszernym, historycznym kontekście. Takie ukształtowanie reportaży jawi się jako ważny czynnik sensotwórczy. Uzmysławia bowiem odbiorcy, że wydarzenia, które pozornie wydają się z punktu widzenia geografii oddalone, rzeczywiście mają wpływ na nasze życie. *Być może czasami – pisze Wiszniowska – współczesnemu czytelnikowi trudno zapanować nad ogromem informacji, chodzi jednakże o uniknięcie skrótu, uproszczeń, tak charakterystycznych dla przekazu medialnego, owego „wyluskania” z naturalnych kontekstów i odcięcia korzeni historycznych*⁴⁵.

Już pierwsza książka Jagielskiego, pt. *Dobre miejsce do umierania* z 1994 roku, traktująca o sytuacji na Kaukazie, jest obszernym, osadzonym w realiach historycznych reportażem, wyjaśniającym tamtejsze realia w sposób pogłębiony i kontekstowy. Jagielski opowiada o wydarzeniach z perspektywy uczestnika i świadka, co dodatkowo konstytuuje walor faktograficzny przekazu. Dziennikarz w przestrzeni tekstu jawi się jako skrupulatny dokumentalista, którego teksty w przyszłości stanowić mogą podwaliny dla tworzenia narracji historycznych. Późniejsza *Modlitwa o deszcz*, z 2002 roku, opowiadająca o sytuacji w Afganistanie, kontynuuje tę dokumentarną optykę. Zasadniczy zwrot w poetyce prac Jagielskiego przynosi dopiero dwa lata późniejszy tom *Wieża z Kamienia*, w którym – jak zauważa Sokołowska – następuje przejście od szerokiej, panoramicznej perspektywy do oglądu psychologicznego⁴⁶. *Z czasem nowości i wydarzenia – wyznał swego czasu reporter – za którymi dotąd gonilem, straciły wiele ze swojej wartości. Owszem, wciąż były ważne, ale teraz mniej interesowało mnie, ilu wrogów zabił jakiś żołnierz czy partyzant, a bardziej – jak czuje się człowiek, kiedy zabija*⁴⁷.

⁴² Tamże, s. 341.

⁴³ Por. K. Sokołowska, *Technika reporterska Wojciecha Jagielskiego i jego związki z polską szkołą reportażu*, „Białostockie Studia Literaturoznawcze” 2017, nr 11, s. 151.

⁴⁴ Por. Tamże.

⁴⁵ Por. M. Wiszniowska, *Wojciecha Jagielskiego reporterska opowieść...*, s. 120.

⁴⁶ Por. K. Sokołowska, *Technika reporterska Wojciecha Jagielskiego...*, s. 152.

⁴⁷ W. Jagielski, *Wieża z kamienia*, Warszawa 2008, s. 180.

Kolejny przełom w podejściu do warsztatu reportera uwyrażnia się w twórczości Jagielskiego wraz z publikacją książki *Wszystkie wojny Lary* z 2015 roku. We wcześniejszych tomach celem dziennikarza było spotkanie z osobami mającymi istotny wpływ na formowanie się wielkiej Historii (politycy, wojskowi, przywódcy itd.). Na kartach *Wieży z kamienia* tak opisywał Jagielski swe ówczesne metody pracy: *pędziłem co sił do partyzanckich sztabów, ministerialnych gabinetów, biur rozmaitych partii, których nazw już dawno nikt nie pamięta. Nagabywałem tysiące ludzi o ich stanowisko czy komentarz, co miało mi zapewnić pierwszeństwo [...]*⁴⁸. We *Wszystkich wojnach Lary* następuje wyraźna zmiana optyki i przejście w stronę dokumentowania historii prywatnych, w których na pierwszy plan wysuwa się „zwykły człowiek” – zrozpaczona matka, chcąca powstrzymać swych synów przed wstąpieniem do armii kalifatu. To już nie jest opowieść o wojnie tworzona z punktu widzenia jej aktywnych uczestników, lecz narracja intymna i jednostkowa, utrzymana w duchu *human interest story*⁴⁹.

Kolejną zmianę sposobu uprawiania reporterskiego rzemiosła przyniosła podjęta przez Jagielskiego decyzja o zaprzestaniu wyjazdów na front i związaniu się z redakcją „Tygodnika Powszechnego”. Wymusiła ona na piszącym istotną modyfikację perspektywy oglądu świata: na łamach pisma reporter publikuje swe analityczne teksty dziennikarskie, w których już nie jako uczestnik, lecz raczej słuchacz, ekspert i komentator zdarzeń omawia aktualną sytuację na świecie:

*Wyjeżdżałem przez ponad dwadzieścia lat w miejsca ogarnięte konfliktami i owszem, zdarzenie z Gruzji zapadło mi w pamięć. Jednak nie był to mój pierwszy kontakt z zagrożeniem życia i to nie on sprawił, że przestałem wykonywać dziennikarski zawód jak dawniej. Wymusiła to na mnie sytuacja rodzinna i metryka. Tak jak nie ma 60-letnich mistrzów w boksie i piłce nożnej, tak nie ma 60-letnich korespondentów wojennych. [...] Była jeszcze jedna przyczyna: zmieniło się całe dziennikarstwo. Nie znam redakcji, która wysyłałaby dziś dziennikarzy w świat tak jak dział zagraniczny „Gazety Wyborczej” wysyłał mnie i moich kolegów na przełomie XX/XXI wieku z biletami bez stemplowanej daty powrotu. Na wyjazdy tak długie, jak było to konieczne, a nie ograniczone kosztami i terminami*⁵⁰.

Zmiana metod pracy przyniosła także pewną dywersyfikację, jeśli idzie o rezerwuar stosowanych przez Jagielskiego narzędzi komunikowania. Reporter, przywiązany przez wiele lat głównie do słowa pisanego, obecnie do dystrybuowania treści wykorzystuje także przestrzeń nowomediálną. Wraz z Krzysztofem Storem tworzą udostępniany na stronie „Tygodnika Powszechnego” podcast pt. *Jagielski Story*, którego cel istnienia dziennikarze definiują w następujący sposób: *W tym cyklu podcastów przyglądamy się światu z bliska. Co dwa tygodnie informacje o najważniejszych wydarzeniach przeplatamy się tu z historiami i anegdotami z podróży i pracy jednego z najwybitniejszych polskich*

⁴⁸ Tamże, s. 178.

⁴⁹ Por. A. Kaliszewski, E. Żyrek-Horodyska, *Kasandry i Amazonki. W kręgu kobiecego reportażu wojennego*, Kraków 2019, s. 65.

⁵⁰ N. Grygny, *Wojciech Jagielski: Świat płonął zawsze. Nasze pokolenia nie są wyjątkowe*, [online] <https://styl.interia.pl/kultura/news-wojciech-jagielski-swiat-plonal-zawsze-nasze-pokolenia-nie-sa,nId,6456167>, 21 XII 2023.

reporterów i korespondentów wojennych⁵¹. Konsekwentnie budując swoją markę jako doświadczonego eksperta, w roku 2022 Jagielski zaangażował się także w działalność popularyzatorską, redagując liczący ponad tysiąc stron tom *Wojna. Antologia reportażu wojennego*.

Zrekapitulowana tu w koniecznym skrócie ewolucja warsztatu reportera pozwala zauważyć, że Jagielski – po naocznym udokumentowaniu 53 wojen – odszedł od korespondencji wojennej w stronę dziennikarstwa analitycznego, wyjaśniającego, eksperckiego, otwierającego się także na nowe media. W jego wypowiedziach prasowych coraz wyraźniej pobrzmiewa refleksja dotycząca konieczności podsumowania pewnego okresu zawodowej kariery, wymuszająca zmianę oglądu świata. *Nie da się cofnąć czasu, ani go zatrzymać* – powiada Jagielski. *Przestałem być naocznym świadkiem, przestałem obcować z wielką historią, skończyłem z tym, tak jak się kończy w życiu wiele innych rzeczy*⁵². Jagielskiemu towarzyszy przekonanie, iż współczesne media, hołdujące idei *fast news*, nie spełniają swej podstawowej powinności, jaką jest tłumaczenie świata. *Może nam się dzisiaj bardziej zdawać* – stwierdził reporter – *że jest niespokojnie, a to dlatego, że środki komunikacji są tak szybkie jak nigdy. Dowiadujemy się o większej liczbie spraw, wydarzeń, co nie oznacza, że więcej rozumiemy*⁵³. Pisane z pozycji zdystansowanego znawcy i eksperta książki *Strona świata* i *Druga strona świata* – przynoszące panoramiczny, pogłębiony ogląd zdarzeń – wydają się próbą przewyciężenia tego impasu.

STRONA ŚWIATA I DRUGA STRONA ŚWIATA WOBEC PARADYGMATU DZIENNIKARSTWA WYJAŚNIAJĄCEGO

Strona świata ukazała się w 2020 roku, *Druga strona świata* zaś trafiła na rynek wydawniczy dwa lata później. Obie pozycje pomyślane zostały jako różnotematyczny wybór tekstów, opublikowanych już wcześniej przez Jagielskiego w „Tygodniku Powszechnym”. W odróżnieniu od wcześniejszych prac tego autora, żaden z omawianych tu tomów nie został w całości poświęcony jednemu zagadnieniu. Mimo to czytelnik z łatwością dostrzeże myśl przewodnią, scalającą ze sobą poszczególne reportażowe miniatury.

Próbując naświetlić odbiorcy charakter obu publikacji, Jagielski wskazywał na potrzebę bliższego przyjrzenia się tematowi i problemom, które, mimo geograficznego oddalenia, ze względu na specyfikę „globalnej wioski” szeroko oddziałują na życie Europejczyków:

Prozaicznym wytłumaczeniem tytułu byłoby, że w 2020 roku wyszła książka pod tytułem „Strona świata”, więc „druga” jest zabiegiem numerycznym. Ale też ta druga strona

⁵¹ *Jagielski Story: Podkast*, [online] <https://www.tygodnikpowszechny.pl/jagielski-story-podkast-25045>, 21 XII 2023.

⁵² A. Czupryn, *Wojciech Jagielski: W tej wojnie chodzi o zupełnie nowy międzynarodowy porządek*, [online] <https://plus.polskanews.pl/wojciech-jagielski-w-tej-wojnie-chodzi-o-zupelnie-nowy-miedzynarodowy-porzadek/ar/c15-16976795>, 22 XII 2023.

⁵³ N. Grygny, *Wojciech Jagielski: Świat płonął zawsze...*

świata ma dla mnie inne znaczenie. W dziennikarstwie, które uprawiałem i uprawiam, nie miałem żadnych skłonności do misyjności. Nie przyszło mi do głowy, by komuś lub czemuś dawać odpór ani kogoś oświecać. Zajmowałem się Afryką i częścią Azji, które wydawać by się mogło, są odległe od nas, od Europy i niewiele z tą Europą mające wspólnego. Oczywiście tak nie jest. W dzisiejszych czasach, w zglobalizowanym świecie ta „druga strona” jest tylko pozornie drugą stroną, tą mniej ważną, odległą. W istocie jest ona niczym odbicie w lustrze i nas również ona dotyczy. To jest wciąż ta sama strona⁵⁴.

Chcąc w kompleksowy sposób przybliżyć czytelnikowi najbardziej palące problemy współczesności, Jagielski w obu tomach pozostaje zasadniczo wierny swym wcześniejszym zainteresowaniom, przedmiotem namysłu czyniąc wydarzenia rozgrywające się w następujących krajach i regionach: Indie, Indonezja, Chiny, Kambodża, Iran, Irak, Oman, Arabia Saudyjska, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Uzbekistan, Tadżykistan, Pakistan, Afganistan, Kazachstan, Turkmenistan, Czeczenia, Gruzja, Angola, Egipt, Kongo, Etiopia, Zimbabwe, RPA, Libia, Nikaragua, Liberia, Algieria, Tunezja, Zanzibar, Gabon, Gambia, Tigrz, Nigeria, Republika Zielonego Przylądka, Gwinea Bissau, Ukraina, Portugalia, Barbados i Francja. Ta zrekonstruowana na podstawie obu tomów swoista reporterska geografia pozwala wskazać obszary, na których uwaga piszącego koncentruje się w najmocniejszym stopniu. Są to – uogólniając – głównie Afryka i Azja (ze szczególnym uwzględnieniem byłych republik radzieckich). Na kreślonej przez Jagielskiego „reporterskiej mapie” dostrzec można wiele białych plam: w omawianych tu tomach do rzadkości należą teksty zogniskowane wokół sytuacji panującej w którymś z europejskich krajów (wyjątkiem są m.in.: przywoływana ze względu na wojnę Ukrainy⁵⁵, Francja wzmiankowana w związku z toczonymi tam dyskusjami o zwrocie mieszkańcom Afryki ich dóbr kulturowych⁵⁶ czy Portugalia, przypomniana w kontekście rewolucji z 1974 roku⁵⁷). Uwaga reportera koncentruje się raczej na obszarach, które, choć rzadko stają się przedmiotem zainteresowania mediów głównego nurtu jako przestrzeń konfliktu, miejsca zapalne i wciąż pogrążone w chaosie, domagają się od dziennikarzy zdecydowanie szerszego spojrzenia.

Możliwość odczytywania analizowanych tu książek w perspektywie dziennikarstwa wyjaśniającego zdają się sugerować zamieszczone na okładkach obu tomów komentarze wydawcy. *Strona świata* ukazała się z adnotacją: *reporter o świecie, który gwałtownie się zmienia*, *Druga strona świata* promowana jest zaś frazą: *reporter o świecie w czasach chaosu*. Na trop dziennikarstwa, którego celem jest przede wszystkim wyjaśnianie skomplikowanych zjawisk, naprowadzają czytelnika także przedmowy. Autorem słów otwierających *Stronę świata* jest dziennikarz Marcin Żyła, następującymi słowami podsumowujący myśl przewodnią tomu: *Dyskretnie obecny reporter, ów najlepszy przewodnik, zabiera nas w podróż. Wrócimy z niej z przyjemnym uczuciem orientacji w tym, co dopiero poznaliśmy* [podkr. moje]. [...] *Sukces internetowego serwisu Strona Świata*

⁵⁴ A. Czupryn, *Wojciech Jagielski: W tej wojnie...*

⁵⁵ Por. W. Jagielski, *Druga...*, s. 11, 21.

⁵⁶ Por. *Tamże*, s. 134.

⁵⁷ Por. W. Jagielski, *Strona...*, s. 183.

pokazuje, że rzeczywistość znów chcemy odczytywać z kontekstami [...]»⁵⁸. Z kolei *Drugą stronę świata* otwiera przedmowa Pawła Pieniążka, w której czytamy:

*W opowieściach Jagielskiego widać, jak bardzo świat jest połączony – stare konflikty wlewają się w teraźniejsze, wydarzenia w centrum odczuwają peryferia, a wstrząsy w odległych, dla wielu mało istotnych, krajach docierają też czasami do kryształowego pałacu świata euroatlantyckiego. [...] [Jagielski] niezależnie od tego, którą perspektywę przyjmuje, zawsze dostarcza nam bogatego kontekstu społecznego i politycznego [podkr. moje]*⁵⁹.

Ze wspomnianych tu przedmów wyłania się wizerunek Jagielskiego jako reportera-przewodnika, posiadającego wieloletnie doświadczenie eksperta, ze znanstwem wyjaśniającego odbiorcy zawiłane problemy współczesności, uprzywilejowującego w sposób szczególny kontekst i dążącego do możliwie szerokiego naświetlenia zjawisk.

Analizowane tu tomy reporterskie są komponentem szerszego, skonwergowanego projektu dziennikarskiego. Punktem wyjścia do ich powstania były wcześniejsze publikacje zamieszczone w serwisie *Strona świata* lub/i na szpaltach drukowanego wydania „Tygodnika Powszechnego”. Książki w całości składają się zatem z opublikowanych wcześniej tekstów. Decyzja Jagielskiego o powrocie do upublicznionych już materiałów świadczy o tym, jak dalece jego reportaże wymykają się dyktatowi medialnej doraźności i aktualności, ciążąc w stronę refleksji ogólniejszej, wykraczającej poza dominującą w mediach orientację *hic et nunc*.

Strona świata zawiera 37 reportaży pogrupowanych w osiem rozdziałów tematycznych (1. Miejsca do życia, 2. Burze bez końca, 3. Ostatnie takie dynastie, 4. Różne smaki władzy, 5. Droga na dżihad, 6. Mecz o wszystko, 7. Muzyka buntowników, 8. Raport z przyszłości). W tomie drugim, składającym się z takiej samej liczby tekstów, wprowadzony został podział na sześć części (1. Wojny naszych czasów, 2. Buntuj się i rządz, 3. Wodzowie tego świata, 4. Poskromić naturę, 5. Ludzie i my, 6. Nadzieja i zmiany). Co istotne, zarówno w pierwszej, jak i drugiej książce zawarto informację o źródłach przedrukowywanych reportaży. Ich sposób przedstawienia w obu publikacjach zasadniczo się jednak od siebie różni. W *Stronie świata* precyzyjnie wskazano, gdzie odnaleźć można pierwodruk tekstu. W przypadku dwóch reportaży: *Antylopy i Lud Tęczy* oraz *Być jak Mohammed Salah* pojawia się dodatkowo wzmianka, że mamy do czynienia z *rozbudowaną wersją artykułu [...]»*⁶⁰. Natomiast w *Drugiej stronie świata* nie znajdziemy już tak szczegółowych danych. Wydawca ograniczył się li tylko do lakonicznej, ogólniejszej notki, że *artykuły w książce pochodzą z serwisu specjalnego „Tygodnika Powszechnego” Strona Świata oraz z wydań papierowych pisma, gdzie publikowane były między czerwcem 2020 roku a sierpniem 2022 roku*⁶¹.

W obu tomach pojawia się wyraźnie wyeksponowana adnotacja (zapisana wytłuszczoną czcionką) przekierowująca czytelnika do internetowej strony czasopisma

⁵⁸ M. Żyła, *Wstęp*, [w:] W. Jagielski, *Strona...*, s. 5-6.

⁵⁹ P. Pieniążek, *Wstęp*, [w:] W. Jagielski, *Druga...*, s. 6.

⁶⁰ W. Jagielski, *Strona...*, s. 348.

⁶¹ Tenże, *Druga...*, s. 315.

i generująca tym samym cyrkulację treści. W reportażach książkowych czytamy: *Więcej tekstów Wojciecha Jagielskiego w serwisie „Tygodnika Powszechnego” Strona Świata pod adresem www.Tygodnikpowszechny.pl/stronaswiata*⁶². Zabieg ten – jak się zdaje – ma nie tylko charakter promocyjny. Rozwijane na bieżąco internetowe wydanie cyklu staje się bowiem także swoistym uzupełnieniem (i *de facto* formą „aktualizowania”) reportażyowych tomów. Zgodnie z wytycznymi kultury konwergencji, tak zaplanowany projekt, rozpisany na kilka mediów, może zdecydowanie dłużej niż tradycyjny reportaż książkowy afektować uwagę czytelnika, dostarczając mu – co szczególnie ważne w przypadku publikacji utrzymanych w duchu dziennikarstwa wyjaśniającego – pogłębionych i stale uzupełnianych informacji ze świata.

Nakreślona wyżej charakterystyka projektu prowokuje pytania o przeobrażenia, jakim w efekcie procesu konwergencji uległ reportaż drukowany. Lektura porównawcza prac zamieszczonych w wydaniu książkowym oraz w serwisie internetowym pozwala dostrzec pewne subtelne – choć znaczące – różnice między nimi. Warto przyjrzeć się pod tym kątem chociażby nagłówkom i lidom. Co ciekawe, wersja cyfrowa projektu zdaje się zdecydowanie mocniej ciążyć w kierunku informacyjności i precyzyjności wyводу niż jej drukowany odpowiednik. W książkowych nagłówkach i lidach zauważyć się daje wyraźne dążenie reportera do kondensowania treści, korespondujące z właściwym dla dziennikarstwa wyjaśniającego stylem opartym na prostocie i klarowności wyводу. Warto wskazać choć trzy charakterystyczne przykłady. W książce czytamy:

„Mały Donald Trump”

*Sajjed Assadullah Puja liczył, że imię po amerykańskim prezydencie zapewni synowi życiowy fart. Póki co ściąga na Afgańczyka i jego rodzinę same nieszczęścia*⁶³.

Internetowy odpowiednik reportażu ma charakter nieco bardziej rozbudowany:

„Donald Trump, syn Assadullaha z Szahristanu”

*Nazywając swojego drugiego syna Donaldem Trumpem, Sajjed Assadullah Puja liczył, że zapewni mu to życiowy fart. Póki co imię ściąga na Afgańczyka i jego rodzinę same nieszczęścia*⁶⁴.

Inny tekst w wersji książkowej rozpoczyna się słowami:

„Gra o dach świata”

*Indie i Chiny, nuklearne mocarstwa, rywalizują o panowanie w Himalajach i na Pamirze. Ich żołnierze znów stoczyli śmiertelną bitwę*⁶⁵.

Tymczasem w wersji internetowej:

„Kartograficzna wojna o Dach Świata”

Żołnierze Indii i Chin – najludniejszych państw świata i nuklearnych mocarstw,

⁶² Tenże, *Strona...*, s. 4; Tenże, *Druga...*, s. 315.

⁶³ Tenże, *Strona...*, s. 81.

⁶⁴ Tenże, *Donald Trump, syn Assadullaha z Szahristanu*, [online] [⁶⁵ Tenże, *Strona...*, s. 52.](https://www.tygodnikpowszechny.pl/donald-trump-syn-assadullaha-z-szahristanu-152371?_gl=1*1k6bvhx*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMIzpmixIP9ggMVKEGRBR3eZgD4EAAYASAAEgLBvD_BwE, 1 XII 2023.</p></div><div data-bbox=)

rywalizujących o panowanie w Himalajach i na Pamirze – znów stoczyli śmiertelną bitwę⁶⁶.

Trzeci z reportaży w wersji książkowej opatrzony został następującym nagłówkiem i lidem:

„Jaś Wędrowniczek”

Pokrętne drogi powiodły go z hipisowskiej Kalifornii do Afganistanu, gdzie Johnny Walker zaciągnął się na dżihad⁶⁷.

Z kolei w sieci znajdujemy taki oto fragment:

„Johnny Walker, amerykański talib”

Właśnie wyszedł na wolność. Pokrętne drogi powiodły go z Kalifornii do Afganistanu, gdzie zaciągnął się na dżihad. Tam dostał się do niewoli i wrócił do ojczyzny, aby spędzić w więzieniu ostatnich 17 lat⁶⁸.

Przedstawione tu przykłady pozwalają zrekonstruować kierunek wprowadzanych zmian, wynikających ze specyfiki obu przywołanych mediów. Zarówno tytuły, jak i lidy w wersji książkowej uległy wyraźnemu skróceniu i uproszczeniu. Z nagłówków zniknęły doprecyzowujące określenia. Zastosowane metonimie sprawiły, że w tekstach drukowanych tytuły reportaży straciły swą dosłowność, wpisując się tym samym niejako w ramy uprawianego przez Jagielskiego reportażu literackiego, który – w odróżnieniu od aktualizowanych na bieżąco internetowych publikacji – ciąży w kierunku pewnej ponadczasowej, uniwersalnej syntezy.

Teksty składające się na omawiane tu tomy pogrupować można w trzy kategorie wyodrębnione ze względu na obraną przez Jagielskiego strategię podawczą. Pierwszą z nich współtworzą reportaże problemowe, w sposób panoramiczny portretujące określone zagadnienie lub zjawisko, które często ma charakter ponadnarodowy. Przykładem są chociażby takie publikacje jak *Miecz Omara*, w którym dziennikarz dokumentuje rozterki zachodnich muzeów dotyczące zwrotu eksponatów ich prawowitym afrykańskim właścicielom⁶⁹ czy reportaż o znaczeniu wielbłądów na Półwyspie Arabskim⁷⁰. Druga grupa to reportaże sylwetkowe, w których Jagielski przez pryzmat losów jednego wyrazistego bohatera opowiada o sytuacji danego kraju. Jako przykład wskazać można szkice poświęcone takim osobom jak stojący na czele WHO Etiopczyk Tedros Adhanom (*Człowiek od epidemii*⁷¹) czy indyjska polityk Sonia Gandhi (*Misja Soni*⁷²). Do trzeciej kategorii zaliczyć można reportaże o orientacji przestrzennej, których

⁶⁶ Tenże, *Kartograficzna wojna o dach świata*, [online] https://www.tygodnikpowszechny.pl/kartograficzna-wojna-o-dach-swiatea-163765?_gl=1*1pet0qk*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMIzpmixIP9ggMVKEGRBR3eZgD4EAAYASAAEgLXbvD_BwE, 1 XII 2023.

⁶⁷ Tenże, *Strona...*, s. 195.

⁶⁸ Tenże, *Johnny Walker, amerykański talib*, [online] https://www.tygodnikpowszechny.pl/johnny-walker-amerykanski-talib-159096?_gl=1*kqfm7*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMIhc_dtYf9gGMVxUKRBR16NADrEAYASAAEgIX2_D_BwE, 1 XII 2023.

⁶⁹ Por. Tenże, *Strona...*, s. 183.

⁷⁰ Por. Tenże, *Druga...*, s. 224.

⁷¹ Por. Tenże, *Strona...*, s. 121.

⁷² Por. *Tamże*, s. 87.

centralnym elementem pozostaje określone terytorium (państwo, kraina, miasto itd.), np. Kaszmir (*Domy na wodzie*⁷³) czy zmieniająca wciąż swą nazwę stolica Kazachstanu (*Zmienna jak stolica*⁷⁴).

Pod wieloma względami zbieżny z wcześniejszymi publikacjami tego autora wydaje się zestaw interesujących go problemów. Rewolucje, wojny i spory (np. *Trzecia wojna czeczeńska* o zaangażowaniu Czeczenów w wojnie Rosji z Ukrainą⁷⁵ czy *Przewrót w kokaïnowej republice* o wojskowych zamachach stanu w krajach afrykańskich⁷⁶), stanowiące tematyczną dominantę takich publikacji jak *Wieża z kamienia* czy *Dobre miejsce do umierania*, to także jeden z wiodących wątków w *Stronie świata* i *Drugiej stronie świata*. Ważnym tematem – korespondującym z ustaleniami nakreślonymi na kartach książki *Wszystkie wojny Lary* – jest problematyka kobieca, podejmowana m.in. w takich szkicach jak *Upadłe księżniczki*⁷⁷ (o losach córek dyktatorów Uzbekistanu i Angoli) czy *Żona rewolucji*⁷⁸ (o ukochanej Nelsona Mandeli). Z kolei swoistym *novum* pozostają nieeksploatowane tak wyraźnie we wcześniejszych pracach tego autora zagadnienia związane z kulturą artystyczną (np. *Griot z dyskoteki* o wędrownym śpiewaku, który upowszechnia wśród ludów zachodniej Afryki ich dzieje⁷⁹) oraz kryzysem klimatycznym (np. *Gdy po zimie przychodzi lato* o największych od ponad stu lat upałach w Indiach⁸⁰).

Elementem wyróżniającym omawiane tu tomy na tle wcześniejszego dorobku Jagielskiego jest wyraźne marginalizowanie w nich osoby reportera. Fakt ten istotnie zbliża *Stronę świata* i *Drugą stronę świata* do paradygmatu dziennikarstwa wyjaśniającego, w którym zapis osobistych impresji zastąpiony zostaje przez rzeczowe i merytoryczne omówienie danego problemu. W obu książkach zawieszona zostaje jakakolwiek intymizacja dyskursu. Zastępuje ją narracja trzecioosobowa, odpersonalizowana, w której reporter wyraźnie i – jak można sądzić – intencjonalnie ukrywa się za opisywaną rzeczywistością. Wynika to m.in. z perspektywy, jaką piszący przyjmuje w tekście. W analizowanych tu tomach uprzywilejowaną niegdyś przez Jagielskiego rolę uczestnika i świadka zastępuje perspektywa rekonstruktora zdarzeń, który na podstawie posiadanej już wiedzy, przekazów innych mediów (np. „The Economist”) czy oficjalnych dokumentów stara się zrekonstruować główne osie konfliktów współczesnego świata. Jeśli już Jagielski decyduje się odwołać do własnego doświadczenia, sięga najczęściej pamięcią do swych wcześniejszych wypraw. W tomach mamy zatem do czynienia z figurą reportera zaledwie dyskretnie obecnego, pozostającego przede wszystkim instancją uwierzytelniającą tekst:

⁷³ Por. *Tamże*, s. 9.

⁷⁴ Por. *Tamże*, s. 32.

⁷⁵ Por. W. Jagielski, *Druga...*, s. 11.

⁷⁶ Por. *Tamże*, s. 84.

⁷⁷ Por. W. Jagielski, *Strona...*, s. 112.

⁷⁸ Por. *Tamże*, s. 156.

⁷⁹ Por. *Tamże*, s. 328.

⁸⁰ Por. W. Jagielski, *Druga...*, s. 211.

*Podróżując przez lata do Konga [podkr. moje], chciałem popłynąć kiedyś wielką rzeką, jego imienniczką, w dół jej nurtu [...]*⁸¹.

*Przez prawie 20 lat jeździłem do Afganistanu [podkr. moje] jako dziennikarz i na podróżach pod Hindukusz zeszły mi w sumie ze dwa lata. Poza Polską w żadnym innym kraju nie spędziłem tyle czasu [podkr. moje]*⁸².

Eksponując w (nielicznych zresztą) autopsyjnych fragmentach swe wieloletnie doświadczenie, Jagielski subtelnie konstytuuje swój status eksperta, znawcy tematu, a jednocześnie wywołuje wrażenie autentyzmu przekazu.

W obu książkach pojedynczy dziennikarski *news* (np. informacja o wyjeździe z Kabulu ostatniego afgańskiego Żyda⁸³ czy wzniesienie nowego pomnika Cristiana Ronaldo w Indiach⁸⁴) staje się dla reportera li tylko punktem wyjścia do stworzenia pogłębionej, rozpisanej w formie kilkustronicowego reportażu, narracji, obudowanej dodatkowo takimi wątkami, jak: kolonialna przeszłość narodu, globalizacja, wpływ Zachodu na sytuację krajów rozwijających się, kwestie nierówności społecznej itd. Dziennikarz w swych rozważaniach nie zatrzymuje się wyłącznie na zakomunikowaniu o drobnym, często ciekawym, nietypowym czy szokującym wydarzeniu. Traktuje je raczej za ledwie jako punkt wyjścia do szerszego spojrzenia na problemy, którym zazwyczaj trudno przebić się do dyskursu *mainstreamowych* mediów.

Możliwość wpisania analizowanych tu tomów w paradygmat dziennikarstwa wyjaśniającego uwidacznia się ponadto w warstwie retorycznej przekazów, ich konstrukcji i stosowanym przez autora języku. Przykładowo, w reportażu pt. *Pożegnanie z Afganistanem* – po nakreśleniu szerokiego tła, w którym zrekonstruowany został wpływ Stanów Zjednoczonych na sytuację w Afganistanie, reporter zadaje pytanie retoryczne, uruchamiające niejako perspektywę dziennikarstwa wyjaśniającego: *Dlaczego więc wszystko poszło nie tak?*⁸⁵. Potencjał wyjaśniający mają też częste w prozie Jagielskiego praktyki parabolizacyjne, tworzone poprzez nawiązania do doskonale znanych polskiemu czytelnikowi postaci ze świata sztuki, popkultury czy polityki. To właśnie przez ich pryzmat reporter – będąc pośrednikiem w globalnym transferze informacji – stara się przybliżyć odbiorcy zdarzenia rozgrywające się w różnych odległych krańcach globu, poszukując w obszarze własnej kultury języka, którym mógłby opowiedzieć o rzeczywistości Innego. W ten sposób w reportażu pt. *Afrykański Wałęsa* dziennikarz opowiada historię Morgana Tsvangirai – polityka pochodzącego z Zimbabwe, porównywanego do polskiego przywódcy Solidarności⁸⁶. W szkicu *Otello i goździki*, którego tytuł nawiązuje do tragedii Szekspira, wspomina o portugalskim rewolucjonście Otelo Saraiva de Carvalho⁸⁷. Z kolei *Król lew* to opowieść o liberyjskim prezydencie piłkarzu

⁸¹ Tenże, *Strona...*, s. 73.

⁸² Tenże, *Druga...*, s. 29.

⁸³ Por. *Tamże*, s. 50.

⁸⁴ Por. *Tamże*, s. 273.

⁸⁵ *Tamże*, s. 33.

⁸⁶ Por. W. Jagielski, *Strona...*, s. 149.

⁸⁷ Por. Tenże, *Druga...*, s. 134.

George'u Weah, dzielącym swój przydomek z disneyowskim bohaterem⁸⁸. Dokonując takiego oto ramowania historii, Jagielski dąży do uniwersalizacji pewnych zdarzeń, a w konsekwencji do przełamania kulturowej obcości poprzez odwoływanie się do znanych już odbiorcom struktur pojęciowych. Dzięki temu postaci, tematy i zagadnienia, które mogą wydać się odległe i nieznane, ukazane zostają jako zdecydowanie bliższe odbiorcy.

PODSUMOWANIE

Jak zauważa Magdalena Hodalska, [...] w medialnym rachunku śmierci ważna jest nie tylko liczba zabitych i rannych, ale i liczba kilometrów dzielących ofiary [...] od odbiorców medialnych relacji⁸⁹. Przywołana przez badaczkę prawidłowość, w żargonie dziennikarskim dobitnie określana zasadą „trupokilometrów”⁹⁰, to jeden z kluczowych czynników decydujących o tym, czy dane wydarzenie trafi w danym momencie na agendę mediów głównego nurtu i w jaki sposób zostanie w niej wyeksponowane. W globalnej wiosce, przepełnionej szumem informacyjnym i generowanym przezeń „zmęczeniem współczuciem”⁹¹, pozyskanie uwagi odbiorców okazuje się jednym z największych wyzwań, przed jakimi stają współcześnie dziennikarze. Ci z nich, którzy postrzegają swą rolę w kategoriach „tłumaczy kultur”, poszukują zatem wciąż nowych form, języków i narzędzi, które pozwoliłyby z jednej strony dotrzeć z przekazem do możliwie szerokiego grona odbiorców, z drugiej – dostarczyć im jakościowych, pogłębionych treści, ukazujących – na ile to możliwe – złożoność problemów, z jakimi przyszło się mierzyć człowiekowi w dobie płynnej nowoczesności.

Jak wykazały przedstawione wyżej analizy, sięgnięcie do paradygmatu dziennikarstwa wyjaśniającego okazać się może wartym rozważenia sposobem na przekazanie informacji w sposób panoramiczny i kontekstowy przy jednoczesnym wykorzystaniu takich strategii narracyjnych, które pozwoliłyby na skuteczne afektowanie uwagi odbiorcy. Omówione w niniejszym szkicu książki Jagielskiego są doskonałym przykładem na to, jak umiejętnie połączyć przyświecający reporterowi cel wyjaśnienia złożonych problemów współczesności (wśród nich znajdują się chociażby: katastrofa klimatyczna, wybuchające wciąż wojny i konflikty, pandemia, zagadnienia postkolonialne) przy wykorzystaniu klasycznej formy reportażowej, nieulegającej daleko idącym procesom remediacji. Sięgnięcie przez autora do rozmaitych formalnych konceptów, nawiązań kulturowych i intertekstualnych, opowiadanie o złożonych problemach przez pryzmat jednostkowego bohatera (reportaż sylwetkowy, perspektywa *human interest story*), świadome stosowanie figur i tropów retorycznych (metafory, metonimie, pytania retoryczne) to strategie pozwalające z jednej strony uczynić przekaz zdecydowanie bardziej

⁸⁸ Por. Tenże, *Strona...*, s. 270.

⁸⁹ M. Hodalska, *Kataklizmy w mediach. Dziennikarskie relacje z klęsk żywiołowych*, Kraków 2018, s. 11.

⁹⁰ Por. *Tamże*.

⁹¹ Por. S.D. Moeller, *Compassion Fatigue: How the Media Sell Disease, Famine, War and Death*, London 1999.

dostępnym i zrozumiałym, z drugiej – pokazujące, w jaki sposób mikrohistorie przekształcić można w różnotematyczną, lecz w istocie koherentną, opowieść o współczesnym świecie.

Omówione tu pokrótce dziennikarstwo wyjaśniające to bez wątpienia przykład żurnalistyki jakościowej, którą Iwona Hofman postrzega jako [...] *rodzaj pisarstwa informacyjnego i publicystycznego na tematy istotne dla odbiorcy w perspektywie globalnej lub lokalnej, wiarygodne siłą autorytetu autora, który ponadto wolny jest od grzechu pychy i wszechwiedzy* [...] ⁹². Twórczość Jagielskiego – w której konsekwentnie uwidacznia się nie tylko ekspercka wiedza reportera, ale także niezwykła pokora i szacunek, jakim autor ten darzy wykonywany przez siebie zawód – jawi się jako modelowy wręcz przykład realizacji wskazanego tu paradygmatu. Biorąc pod uwagę nakreślone w niniejszym szkicu ustalenia, można zatem – jak sądzę – zaryzykować stwierdzenie, że Jagielski modelowo wpisuje się w koncepcję reportera jako „tłumacza kultur”, będącego – jak pisał swego czasu Kapuściński – *par excellence* „postacią XXI wieku” ⁹³.

BIBLIOGRAFIA

- About Syria Deeply*, [online] <https://deeply.thenewhumanitarian.org/syria/about>.
- Bartoszyński K., „Klasyczność” i „nieklasyczność” interpretacji, „Teksty Drugie” 1998, nr 4.
- Bauman Z., *Płynny lęk*, przeł. J. Margański, Kraków 2008.
- Bednarek Z., „Ważniejsze są dla mnie reportaże niż nawet najbardziej sensacyjne korespondencje depeşowe” – rozmowa z Wojciechem Jagielskim o jego reportażach wojennych, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” 2008, nr 11.
- Bielik P., Višnovský J., *Explanatory Journalism. A New Way how to Communicate in Digital Era*, „Media Literacy and Academic Research” 2021, no. 4.
- Bogucka I., *Wyjaśnianie a wyjaśnianie funkcjonalne*, „Folia Philosophica” 1991, nr 3.
- Czupryn A., *Wojciech Jagielski: W tej wojnie chodzi o zupełnie nowy międzynarodowy porządek*, [online] <https://plus.polskanews.pl/wojciech-jagielski-w-tej-wojnie-chodzi-o-zupelnie-nowy-miedzynarodowy-porzadek/ar/c15-16976795>.
- Dan V., Rauter D., *Explanatory Reporting in Video Format: Contrasting Perceptions to Those of Conventional News*, „Journalism Practice” 2023, no. 5.
- Deptuła T., *Instrukcja obsługi newsa*, [online] <https://www.press.pl/magazyn-press/artukul/36743,instrukcja-obslugi-newsa>.
- Dudek M., *Wojciech Jagielski – misja dziennikarstwa wojennego*, „Kultura – Media – Teologia” 2021, nr 48.
- Explanatory reporting*, [online] <https://www.pulitzer.org/prize-winners-by-category/207>.
- Fish S., *Interpretacja, retoryka, polityka*, przeł. K. Arbiszewski, Kraków 2002.

⁹² I. Hofman, *Dziennikarstwo poważne – wartość w mediach na przykładzie Polski*, „Communication Today” 2012, vol. 3, s. 95.

⁹³ Por. R. Kapuściński, *Tłumacz – postać XXI wieku*, [w:] *Podróże z Ryszardem Kapuścińskim*, red. B. Dudko, Kraków 2007.

- Grygny N., *Wojciech Jagielski: Świat płonął zawsze. Nasze pokolenia nie są wyjątkowe*, [online] <https://styl.interia.pl/kultura/news-wojciech-jagielski-swiat-plonal-zawsze-nasze-pokolenia-nie-s,nId,6456167>.
- Hodalska M., *Kataklizmy w mediach. Dziennikarskie relacje z klęsk żywiołowych*, Kraków 2018.
- Hofman I., *Dziennikarstwo poważne – wartość w mediach na przykładzie Polski*, „Communication Today” 2012, vol. 3.
- Jagielski Story: Podkast*, [online] <https://www.tygodnikpowszechny.pl/jagielski-story-podkast-25045>.
- Jagielski W., *Donald Trump, syn Assadullaha z Szabristanu*, [online] https://www.tygodnikpowszechny.pl/donald-trump-syn-assadullaha-z-szahristanu-152371?_gl=1*1k6bvhx*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMIzpmixIP9ggMVKEGRBR3eZgD4EAAYASAAEgLXbvD_BwE.
- Jagielski W., *Druga strona świata*, Kraków 2022.
- Jagielski W., *Johnny Walker, amerykański talib*, [online] https://www.tygodnikpowszechny.pl/johnny-walker-amerykanski-talib-159096?_gl=1*kqfm7*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMIhc_dYf9ggMVxUKRBR16NADrEAYASAAEgIX2_D_BwE.
- Jagielski W., *Kartograficzna wojna o dach świata*, [online] https://www.tygodnikpowszechny.pl/kartograficzna-wojna-o-dach-swiate-163765?_gl=1*1pet0qk*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMIzpmixIP9ggMVKEGRBR3eZgD4EAAYASAAEgLXbvD_BwE.
- Jagielski W., *Strona świata*, Kraków 2020.
- Jagielski W., *Wieża z kamienia*, Warszawa 2008.
- Kaliszewski A., Żyrek-Horodyska E., *Kasandry i Amazonki. W kręgu kobiecego reportażu wojennego*, Kraków 2019.
- Kapuściński R., *Autoportret reportera*, Kraków 2003.
- Kapuściński R., *Thumacz – postać XXI wieku*, [w:] *Podróże z Ryszardem Kapuścińskim*, red. B. Dudko, Kraków 2007.
- Klein E., Posner J., *Vox's Netflix Show „Explained,” Explained*, [online] <https://www.vox.com/2018/5/23/17378322/vox-netflix-show-explained>.
- Kupiński K., *Paula Ricoeura metoda interpretacji*, „Edukacja Humanistyczna” 2017, nr 2.
- Maldita te explica*, [online] <https://maldita.es/malditateexplica/>.
- Moeller S.D., *Compassion Fatigue: How the Media Sell Disease, Famine, War and Death*, London 1999.
- Moreno-Gil V., Ramon-Vegas X., Rodríguez Martínez R., Mauri-Ríos M., *Explanatory Journalism within European Fact Checking Platforms: An Ally against Disinformation in the Post-COVID-19 Era*, „Societies” 2023, no. 13.
- Nierenberg B., *Dziennikarstwo w XXI wieku – między potrzebami społecznymi a wymogami rynku*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2014, nr 3.
- Parisi P., *Astonishment and Understanding: On the Problem of Explanation in Journalism*, „The New Jersey Journal of Communication” 1997, vol. 7.
- Podcasts*, [online] <https://www.vox.com/pages/podcasts>.
- Ricoeur P., *Filozofia osoby*, przeł. M. Frankiewicz, Kraków 1992.
- Ricoeur P., *Zdarzenie i sens w wypowiedzi*, przeł. E. Bieńkowska, [w:] P. Ricoeur, *Egzystencja i hermeneutyka*, Warszawa 2003.

- Roberts Forde K., *Discovering the Explanatory Report in American Newspapers*, „Journalism Practice” 2007, no. 2.
- Słownik języka polskiego, [online] <https://sjp.pwn.pl/slowniki/wyja%C5%9Bnia%C4%87.html>.
- Sobczak K., *Kultura strachu. Dyskurs i retoryka strachu w mediach*, „Tekst i Dyskurs” 2013, nr 6.
- Sokołowska L., *Technika reporterska Wojciecha Jagielskiego i jego związki z polską szkołą reportażu*, „Białostockie Studia Literaturoznawcze” 2017, nr 11.
- Syria Deeply, [online] <https://deeply.thenewhumanitarian.org/syria>.
- Tworek H., Wilkinson S., Dubois E., Ren E., Lee L., *Flies to File Storage: Policy Issues in the Life-Cycle of Explanatory Journalism*, [online] https://www.polcommtech.com/_files/ugd/eeebb0_3e17e6da017d4a3fa8136a0ae4628c1f.pdf?index=true.
- The Upshot*, [online] <https://www.nytimes.com/section/upshot>.
- Vox.com, [online] <https://www.vox.com/pages/about-us>.
- Wihbey J.P., *Explanatory Journalism: Bringing Greater Interpretation and Depth to Complex Issues*, [w:] *Reporting Beyond the Problem. From Civic Journalism to Solutions Journalism*, red. K. McIntyre Hopkinson, N. Smith Dahmen, New York–Bern–Berlin 2021.
- Wiszniowska M., *Wojciecha Jagielskiego reporterska opowieść o współczesnym świecie*, [w:] *Zobaczyć sens. Studia o malarstwie, literaturze i życiu*, red. M. Krakowiak, A. Dębska-Kossakowska, Katowice 2014.
- Woroniecka G., *Pomiędzy rozumieniem a wyjaśnieniem (hermeneutyczna kategoria przedrozumienia w socjologii interpretatywnej)*, „Studia Socjologiczne” 1996, nr 4.
- Zimny-Zajac A., *Wyjaśnij mi to, jak przyjaciel w barze, czyli czym jest explanatory journalism*, [online] <https://www.reklama.medonet.pl/wyjasnij-mi-to-jak-przyjaciel-w-barze-czyli-czym-jest-explanatory-journalism>.
- Żyrek-Horodyska E., *Funkcjonowanie dziennikarstwa rozwiązań w środowisku cyfrowym. Casus grupy Outriders*, „Kultura i Społeczeństwo” 2021, nr 4.
- Żyrek-Horodyska E., *Slow journalism, czyli reporterska szkoła uważności*, „Społeczeństwo i Polityka” 2019, nr 4.

Edyta ŻYREK-HORODYSKA – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jej zainteresowania badawcze skupiają się wokół współczesnego reportażu literackiego, związków prasy i literatury oraz historii mediów. Autorka książek: *Wieszczowie i gazeciarze. Europejska publicystyka epoki romantyzmu* (Kraków 2016) oraz *Kartografowie codzienności. O przestrzeni (w) reportażu* (Kraków 2019).